

2015

Document de síntesi

Barcelona, juny-juliol de 2015,
seu del Col·legi de Periodistes de Catalunya

Esmorzar amb periodistes

Esmorzars amb periodistes

El present document recull una sèrie d'aprenentatges obtinguts a partir del cicle de quatre esmorzars amb periodistes en els quals es va debatre sobre l'associació que sovint apareix als mitjans de comunicació entre els problemes de salut mental i els successos violents.

Objectius de l'esmorzar - Debat

A cada una de les 4 sessions van participar 2 activistes d'Obertament, que aportaren visió en primera persona amb el triple objectiu de:

- 1** Contribuir a la sensibilització dels periodistes quan han de tractar una notícia on el protagonista és una persona que té algun problema de salut mental, per tal de millorar conjuntament la manera d'abordar aquests tipus d'informacions de forma que no estigmatitzin.
- 2** Establir complicitats entre els mitjans i Obertament per tal d'apropar els periodistes a les persones amb vivències testimonials.
- 3** Detectar les necessitats dels periodistes a l'hora d'abordar informacions que tinguin alguna relació amb la salut mental: eines, recursos, recomanacions sobre el llenguatge, fonts...

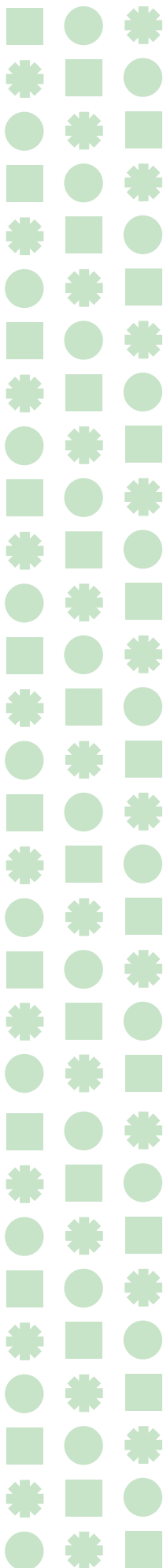
Els resultats d'aquestes sessions haurien de permetre que tots els professionals que hi han participat en surtin amb el suport suficient com per comunicar de forma efectiva, sensible i acurada sobre la salut mental. Aquest suport hauria de permetre que els periodistes puguin:

- » Informar de forma apropiada sobre salut mental.
- » Minimitzar el dolor i la reproducció d'estereotips.
- » Reduir l'estigma i la discriminació cap a les persones amb un problema de salut mental.

«Caldria diferenciar entre la responsabilitat dels mitjans –en tant que empreses– i la responsabilitat del periodista –en tant que professional»

JOAN VILA. SOCI FUNDADOR DE EL CRÍTIC I PROFESSOR DE LA UAB.

Context

La salut mental és probablement una de les qüestions més complexes i més sensibles que els mitjans poden cobrir. Els mitjans han de tenir una cura especial perquè l'impacte d'un tractament periodístic pobre, inadequat o de poca qualitat pot ser molt significatiu per a la comunitat en l'àmbit dels prejudicis. Que l'estigma es deixi de reproduir als mitjans és bàsic i prioritari per tal que la lluita contra la discriminació en salut mental sigui efectiva.

La recerca en anàlisi del discurs periodístic mostra que en el camp de la salut mental encara hi ha camí per recórrer per arribar a un nivell òptim de normalització; que no seria cap altre que el que té, sense anar més lluny, la concepció social de les malalties físiques com la diabetis o qualsevol altra malaltia comuna.

L'evidència científica, però, ens alerta sobre aquesta qüestió: segons dades de l'Enquesta de salut de Catalunya (ESCA 2013) i tan sols a tall d'exemple, el 17 % dels catalans no és partidari de donar cap responsabilitat a les persones amb problemes de salut mental. I pel que fa a la representació mediàtica d'aquest tipus de trastorns, la manera més comuna en què apareix reflectida la salut mental als diaris espanyols és vinculant-la a esdeveniments violents (49 %).

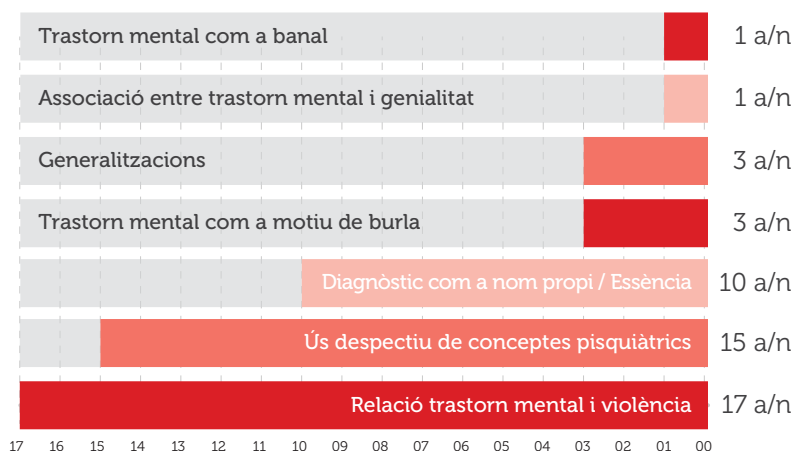

(Reinforcing Stigmatization: Coverage of Mental Illness in Spanish Newspaper"
(Aragonès, E. Tarragona-Reus Primary Care Area , Catalan Health Institute,
Tarragona, Spain Journal of health communication 19:11 2014 p. 1248-58.)

---

* Dades del programa Alerta Estigma: alertes negatives 2013-2014

El motiu que més s'ha denunciat per part de la ciutadania catalana, per considerar-ho estigmatitzant, és la tendència a relacionar els trastorns mentals amb les notícies de successos violents.

En aquest sentit cal afegir que **successos ocorreguts recentment**, el tràgic accident de l'avió que es va estavellar en el vol de Barcelona a Dusseldorf i els fets ocorreguts a l'institut Joan Fuster del barri de la Sagrera, han accentuat que Obertament posés el focus en els mitjans de comunicació com a grans aliats en la lluita contra l'estigma. Recordem que, segons informava la premsa, aquests fets violents van ser perpetrats per persones que, presumptament, tenien un trastorn mental, el qual apareixia assenyalat com a responsable. Aquests fets, no tan sols van sacsejar l'opinió pública catalana, que es va sentir atordida i necessitada de culpables, sinó que va afectar greument la idea generalitzada que es té de les persones que viuen amb un problema de salut mental.

“““

«Hi ha coses que no es poden evitar. Però que sí podem compensar.»

MARTA ARRUFAT. REPORTERA ENG DELS SERVEIS INFORMATIUS DE TV3.

La tasca de lluita contra els estereotips i prejudicis que fem des d'Obertament es va veure ressentida, i ens vam veure obligats a actuar. Vam emetre, reactivament, un **comunicat públic** dirigit a la

població i als mitjans de comunicació que, amb el títol «Les generalitzacions no ajuden a trobar respostes», demanava extremar la prudència en els judicis, sobretot aquells que estaven tenint lloc en articles d'opinió, debats i tertúlies televisives i xarxes socials, ja que tenen el gran poder de fer augmentar injustament l'estigma associat als problemes de salut mental.

Va caldre recordar, amb el pes de les evidències, que la gran majoria d'actes violents **no s'expliquen per cap trastorn de salut mental**. Fins i tot, en el cas que una persona amb problemes de salut mental cometi un acte violent, majoritàriament el trastorn no és la causa d'aquest comportament.

Les conclusions d'un informe elaborat per la Societat Catalana de Psiquiatria i Salut Mental (Font: Violència, societat i malaltia mental, Informe SCPSM 11/2011)

“““

«El cas de Germanwings ens va servir per tocar de peus a terra en temes ètics [...] Hem de començar a aprendre d'altres països en allò que té relació amb el respecte a la intimitat.»

PEPA MASÓ. DIRECTORA ADJUNTA D'EL PUNT AVUI.

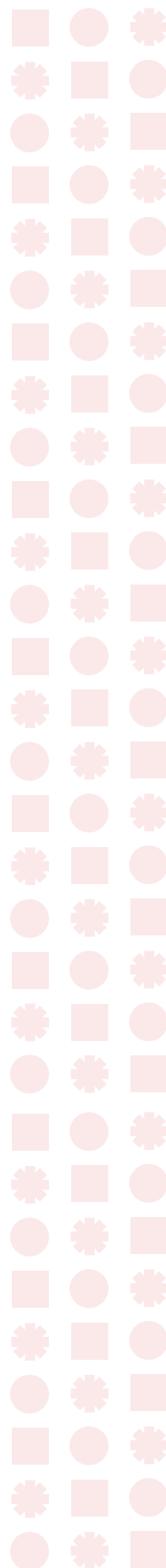
Obertament es planteja llavors una forma de treballar conjuntament amb els professionals de la comunicació per construir plegats un nou imaginari sense estigmes al voltant de la salut mental.

“““

«No hi ha directrius per a aquest tipus de temes, ni especialistes. El tema de la salut mental no hauria de ser tan desconegut.»

DIBA CRIADO. REDACTORA DE DRETS HUMANS DE LA INDEPENDENT.

Els esmorzars amb periodistes, doncs, han estat un primer pas per generar un diàleg obert entre professionals dels principals mitjans de comunicació catalans, portaveus en primera persona i coneixedors del que suposa conviure amb un trastorn de salut mental i moderat per l'equip tècnic d'Obertament, l'aliança catalana de lluita contra l'estigma en salut mental.

Debat

A Obertament som conscients de la complexitat de la tasca periòdica. Les dinàmiques de treball, la precarietat i transformació del sector, l'exigència del mercat, entre d'altres, són factors que influeixen en el contingut de les informacions. A més, hi ha altres aspectes que esdevenen clau a l'hora de valorar la qualitat de la informació com són la maquetació, el fet que qui elabora els sumaris no és el mateix redactor, el paper dels fotògrafs externs, etc.

El que hem vingut a pensar plegats és com trobar un equilibri entre les dificultats que existeixen i poder oferir uns continguts veraçs, sensibles i responsables sobre la salut mental.

Cap dels periodistes assistents qüestiona que la relació entre salut mental i conductes violentes és casual i no causal. Com derruïm un imaginari creat a base de mites i prejudicis amb el qual tots hem estat educats i que forma part de la nostra cultura?

«Els activistes tenim una doble responsabilitat: representem les persones afectades i podem influir en les persones que són receptors del nostre missatge.»

MONTSE BARÓ. ACTIVISTA PORTAVEU D'OBERTAMENT.

El debat s'inicia de forma «natural» a partir de la intervenció de l'activista que expressa certa impotència en veure's reflectit de forma poc normalitzada als mitjans. La conversa flueix perquè tothom, persones afectades i professionals, hi tenen molt a dir:

1. El punt de partida

Saber quins són els **dubtes del professional** a l'hora de tractar la salut mental ens ajudaria a poder assessorar-lo millor.

El desconeixement general respecte al tema i el mateix tabú que l'envolta perjudica i condiciona inconscientment la tasca del professional. Quin paper hi juguen els **propis prejudicis** a l'hora d'elaborar una peça que tracti la salut mental? Per més que un periodista especialitzat en salut es documenti i tingui una visió sensible sobre la qüestió, això no evitarà que, quan es produeix un accident o un fet tràgic que pugui implicar una persona amb problemes de salut mental, tingui les mateixes **eines, experiència o sensibilitat** per tal no reproduir de forma involuntària aquests estereotips negatius.

«Si s'estigmatitza en salut mental és més per desconeixement que per mala fe.»

GEMMA AGUILERA. REDACTORA DEL SETMANARI EL TEMPS.

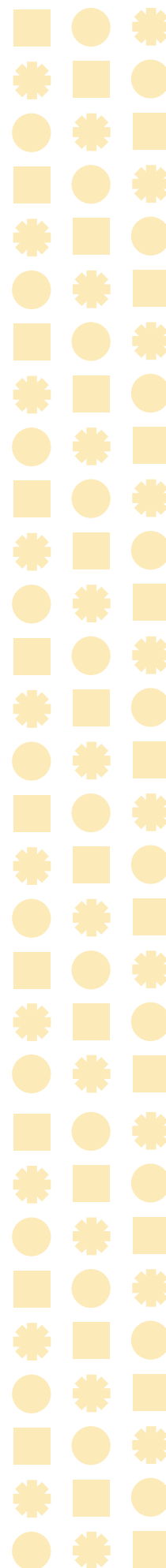
2. Handicaps dels mitjans: espai, temps i competència

Les possibles pressions que reben els periodistes respecte a **la immediatesa** amb què han de publicar els casos tractats i la set de sensacionalisme de les exigències informatives actuals en pro de rendibilitzar els grans conglomerats audiovisuals són aspectes contra els quals ha de lluitar el periodisme. **L'imperatiu comercial** respon a un periodisme regit per la competència del mercat. Ètica i responsabilitat sovint van renyides amb segons quines prioritats comercials.

«Des de les agències, la informació corre tan ràpid, que deixa poc marge per a les rectificacions. És el problema de la immediatesa, perquè de seguida s'ha difós als mitjans.»

ROSA FERNÁNDEZ. REDACTORA D'EUROPA PRESS.

L'afany d'haver de trobar una causa, un responsable, d'haver d'alimentar la notícia esgarrapant dades d'on calgui per actualitzar minut a minut les edicions digitals i ser el primer a viralitzar-ho per les xarxes socials no ajuden a tenir present aspectes com la justícia, la discriminació o la intimitat a preservar.

“ ”

«Quina mania a buscar explicacions en fets que potser no en tenen! La mania de buscar sempre la causa.»

PEPA MASÓ. DIRECTORA ADJUNTA D'EL PUNT AVUI.

3. El rigor de les fonts

“ ”

"Crec que si la col·legiació fos obligatòria i no tothom pogués exercir com periodista, no sentiríem ni llegiríem tantes bestieses. Però aquesta batalla es va perdre en el seu moment"

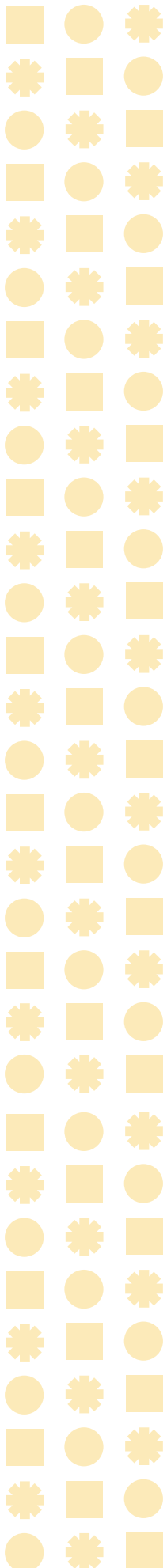
LLUÍS REALES. DIRECTOR DEL PROGRAMATERRÍCOLES DE BTV.

Els periodistes coincideixen que no tenen tampoc un poder absolut i que sovint les fonts oficials, consellers, policies o experts acreditats són els qui no tenen en compte el poder de les seves comunicacions. Perquè una notícia que tracti la salut mental estigues prou contrastada hauria de tenir mínim tres fonts: l'oficial, una entitat del sector de la salut mental o un professional i un testimoni en primera persona. Des del gabinet de premsa d'Obertament podem promoure aquest triangle ideal.

“ ”

«Hem d'aprendre, els periodistes, a dir: si no ho sé, no especulo. Es tracta d'un concepte ètic, aquí està el debat. Però la dinàmica dels diaris sovint no compta amb una supervisió en aquest sentit.»

ALBERT SOLÉ. CAP DE SOCIETAT DEL DIARI ARA.

4. El delicat ús del llenguatge

Respecte a l'ús de la llengua podem disposar de guies de recomanacions, eines específiques i recursos especials per millorar els recursos lingüístics, però igual com passa amb els diccionaris i l'ortografia, sovint no els utilitzem. Les guies, per tant, no són suficients. Cal que l'excel·lència exigida als professionals de la comunicació cali endins. Podem discutir sobre les vicissituds del llenguatge, però alhora hem d'influir d'una altra forma en els prejudicis, que poden transformar-se amb les històries des de la primera persona. **Les tècniques i els recursos** també han d'existir com a element de consulta i perfeccionament però **no són suficients com a única eina de sensibilització.**

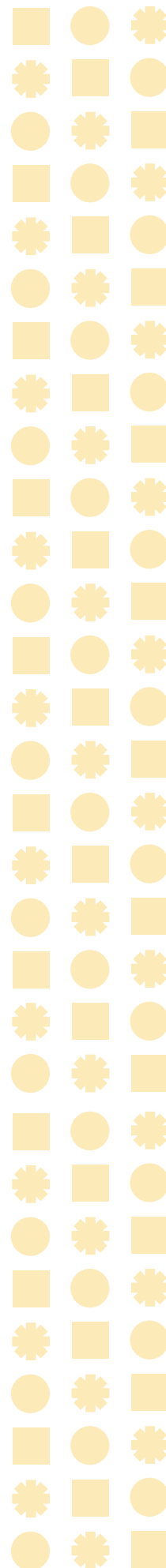

«Crec que l'oportunitat de poder participar en un esmorzar de salut mental organitzat per Obertament és enriquidora perquè pots fer un debat que fins ara no existia als mitjans de comunicació, que és com tractar la salut mental.»

BEATRIZ CASTILLO. EDITORA DE LA REVISTA JOIA.

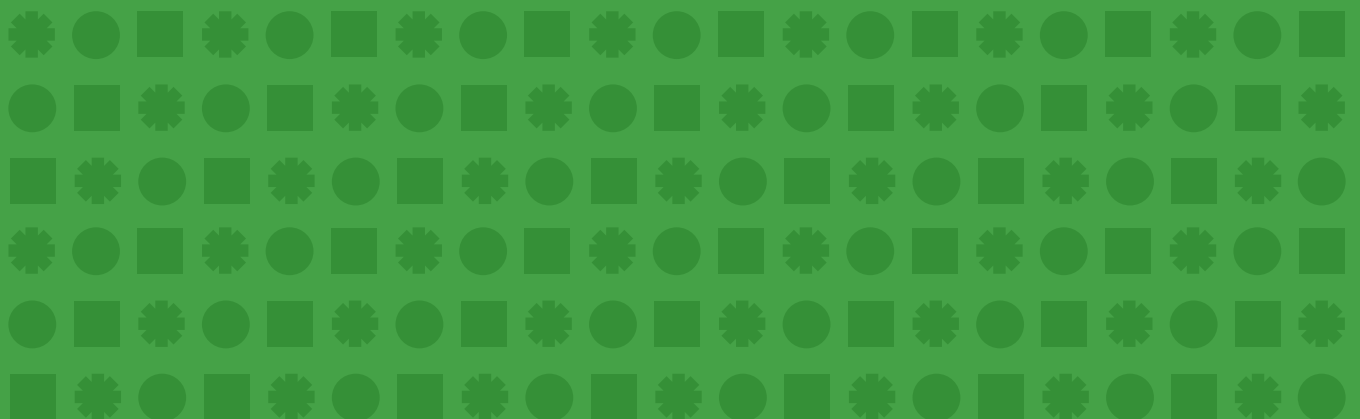
5. Flancs d'incidència

- 1 Personatges de sèries de ficció** amb capacitat per transmetre valors i opinions favorables a la salut mental com també perpetuar els estereotips nocius.
- 2 Discursos dels polítics** o els seus assessors de comunicació.
- 3 Periodistes esportius**, pel seu gran abast en la locució de grans esdeveniments de màxima audiència.
- 4 Agències de comunicació**, perquè els mitjans de base les repliquen sense miraments. Si l'agència emet un missatge estigmatitzador, s'estén com la pólvora.
- 5 Els sumaris dels noticiaris de ràdio i televisió.** Les notícies es resumeixen per una qüestió d'espai utilitzant locucions curtes, còmodes, que sovint no van prou en compte amb la discriminació en la seva necessitat d'economia i simplificació.

Conclusions

1. Figures influents

Els professionals de la comunicació són conscients que la forma de parlar té efectes sanitaris i socials. La gran majoria dels periodistes assistents opinen que, per tal que la lluita contra l'estigma als mitjans de comunicació pugui ser més efectiva, caldria abordar **aquells líders d'opinió o persones influents** dins del sector que tinguin poder suficient per modificar el discurs dels membres del seu equip. Aquest seria el cas, per exemple, dels editors dels diaris o dels departaments de lingüistes de la CCMA ja que són ells qui creen una línia d'unificació de textos i són professionals influents dins del seu mitjà de comunicació.

«La salut mental farà un procés: aconseguir que es tracti amb normalitat és qüestió de molta paciència i picar molta pedra.»

JESSICA MOUZO. PERIODISTA DE EL PAÍS.

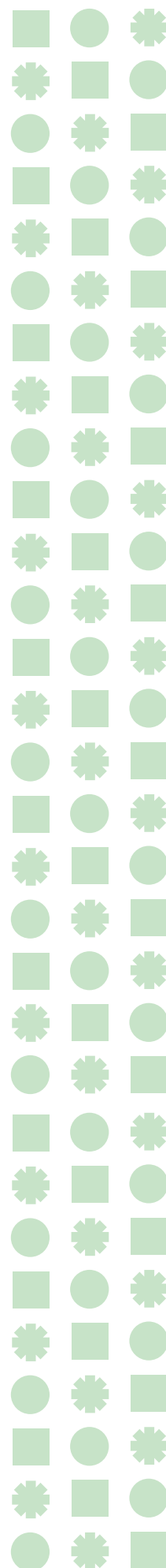
2. Propostes de recursos específics

«Sovint associem l'esquizofrènia amb delictes i no l'abordem com allò que realment és: un problema de salut. Els periodistes hem d'evitar construir l'imaginari que la gent amb trastorns mentals tendeix a la violència o a la maldat.»

MARINA FORCE. REDACTORA DEL PORTAL SOCIAL.CAT.

- » **Directori d'especialistes** sobre salut mental a qui poder consultar i prendre declaracions quan passen successos relacionats.
- » **Xifres en positiu** (no s'ha de destacar el percentatge que discrimina, sinó el que no ho fa).
- » **Directori d'imatges** per poder il·lustrar la salut mental i que no siguin perfils borrosos, cares estrambòtiques o persones amb les mans al cap o amb actituds de desesperació.

- » **Jornades «STOP discriminació»**, que convidin líders d'opinió i periodistes especialitzats en salut mental i cerquin l'impacte mediàtic.
- » **Proactivitat** quan passin successos. Protocol de resposta tipus «Obertament us recorda que no es pot atribuir el problema de salut mental a qualsevol fet violent o inexplicable...» per anticipar-se als casos mediàtics. Actuar insistentment per quan arribin els possibles casos, per tal que al periodista li ressoni el discurs per alguna banda.

“““

«La salut mental sempre s'il·lustra en negatiu. Quines indicacions ens podeu fer per donar una imatge més positiva?»

AMADA SANTOS. REDACTORA DE LA INDEPENDENT.

3. El paper de la primera persona

Tots els periodistes han estat d'acord que el paper de la primera persona és primordial per sensibilitzar l'audiència. Els testimonis aporten històries que ajuden a visibilitzar les problemàtiques integrades a la vida quotidiana.

“““

«Quan vaig començar a sortir als mitjans tenia por del "Què diran" pels meus fills. Però va ser al contrari: tothom em va felicitar per valenta.»

INO MOYA. ACTIVISTA PORTAVEU D'OBERTAMENT.

Els periodistes volen històries humanes, reals i dotades d'emocions que busquen que el públic s'hi identifiqui fàcilment. Ni discursos, ni lliçons.

4. La relació d'obertament amb els mitjans

La tasca d'Obertament en aquest sentit ha d'estar enfocada a **facilitar un diàleg obert** entre el sector de la salut mental, la comunitat i els mass media. La conversa entre agents és la millor oportunitat per canviar les coses. No n'hi ha prou amb els recursos que podem oferir, cal un espai obert i participatiu pel diàleg, on es pugui soldar un **compromís** per part del sector de la comunicació i aquest és el detall que pot marcar la diferència.

«Actes com el d'avui donen sentit i reforcen la meva tasca com a periodista. De fet, Obertament hi ha estat sempre quan els hem necessitat, quan ens ha calgut informació o ens ha calgut que ens donessin un cop de mà a l'hora de fer un tema vinculat amb problemes de salut mental.»

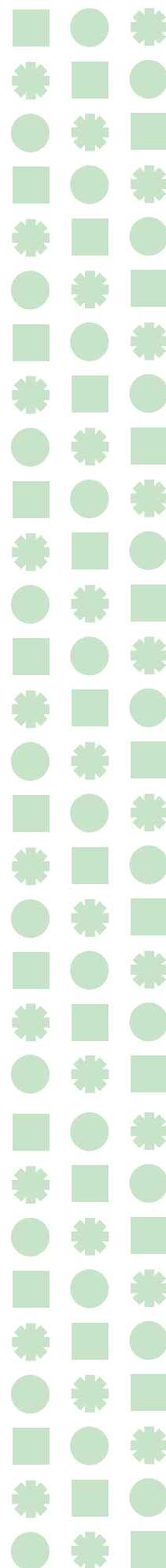
CARME PARRAS. PERIODISTA DE LA XARXA.

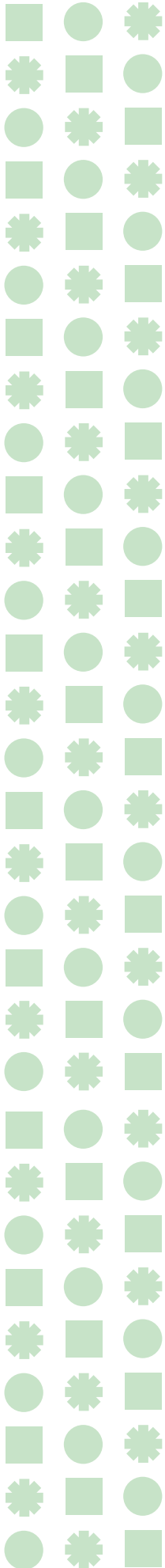
Calen **converses sobre salut mental a l'esfera pública**, tant als mitjans convencionals com a internet, provocades per un treball proactiu per part d'Obertament en col·laboració amb els mitjans. Alhora els mitjans han de començar a **canviar el discurs** al voltant de la salut mental, defugint tant la discriminació com el paternalisme, i construint una conversa més oberta, honesta i contínua al voltant de la salut mental i els tabús i estereotips que hi van associats.

«Els periodistes necessitem tenir una mirada crítica en relació amb el discurs que construïm en l'àmbit social. En aquest sentit, em sembla que és molt important pensar com parlem de diferents col·lectius.»

MARIANA CANTERO. REDACTORA DE SETMANARI LA DIRECTA.

Cal assegurar que els mitjans disposin de:

- » **Informació** apropiada sobre salut mental.
- » **Comprensió** de l'impacte potencial del tractament periodístic basat en evidències.
- » **Recursos** específics segons cada suport (escrit, audiovisual, interactiu...).
- » **Estratègies** per maximitzar les oportunitats per representar la salut mental als mitjans de forma adequada.
- » **Accés** a material de referència (temes cabdals a considerar quan es parla de salut mental, estadístiques, directori d'experts i contactes amb estudis i recerca, imatges de recurs...).

5. L'opinió dels periodistes sobre la utilitat del format 'esmorzars'

«Trobo que sempre és bo fer autocrítica i veure en què ens equivoquem o, senzillament en què podem ajudar i podem millorar.»

MARTA ARRUFAT. REPORTERA ENG DELS SERVEIS INFORMATIUS DE TV3.

El grau de satisfacció dels participants ha estat molt elevat. El recull de les valoracions dels periodistes assistents es pot veure al vídeo resum que s'ha editat especialment per projectar en properes accions de sensibilització a universitats. El vídeo mostra les principals idees que van destacar els periodistes durant els debats: desconeixement, responsabilitat, sensibilització, limitacions i la idoneïtat i utilitat dels esmorzars.

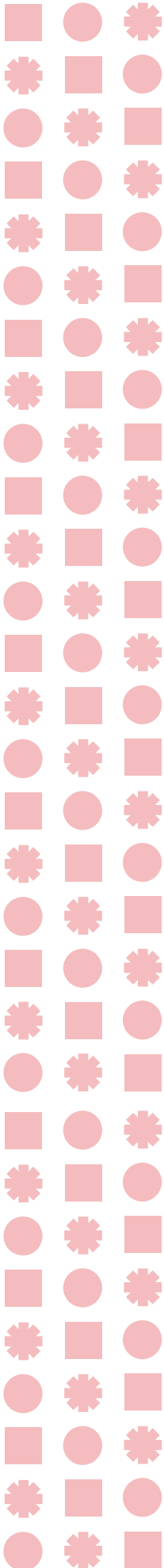
«Xerrades com la d'avui van perfecte perquè ajuden a conscienciar i, en aquest cas parlo per mi, jo intentaré traslladar-ho a la gent del meu equip.»

ALBERT SOLÉ. CAP DE SOCIETAT DEL DIARI ARA.

Properes passes

- » **Construir** una relació de col·laboració amb els mitjans de comunicació i la indústria audiovisual catalana, juntament amb el sector de la salut mental de Catalunya per assegurar un tractament mediàtic dels trastorns mentals que ofereixi un retrat molt més sensible i acurat.
- » **Afavorir** el contacte estable de la primera persona, perquè ajuda notablement al públic en la comprensió d'aquesta mena de temes.
- » **Coordinar** un marc discursiu sòlid, ben elaborat i sostingut en el temps gràcies al treball col·laboratiu entre la comunitat en primera persona, les entitats que treballen al sector de la salut mental i els responsables de construir l'opinió pública, que són els mitjans de comunicació.
- » **Organitzar** sessions de contacte «cara a cara» mitjançant seminaris, taules rodones, presentacions, xerrades, trobades personalitzades amb professionals o associacions que tenen necessitats concretes o especial interès com productores, caps de programes, editors, etc.

““””

«És una feina que hauríem de fer tots i els futurs periodistes hauríeu de ser conscients que és una xacra que hauríem d'eradicar.»

LLUÍS MARTÍNEZ. DIRECTOR ADJUNT D'EL PUNT AVUI I RESPONSABLE D'EL PUNT TV.

- » **Obrir les línies de treball a diversos públics** com són els estudiants de comunicació, fent una tasca en col·laboració amb les facultats, contactant amb noves revistes digitals de gran influència a les xarxes socials, aliades potencials per impactar al públic més jove.

““””

«Jo personalment encara estic a la facultat i són temes que no es tracten i crec que sensibilitzen de quina manera ho hem de tractar per no estigmatitzar aquest problema.»

ADRIÀ FERRAGUT. BECARI A ONDA CERO I ESTUDIANT DE 4T DE PERIODISME DE LA FACULTAT DE COMUNICACIÓ BLANQUERNA.

- » **Posar en marxa un observatori de mitjans** amb la intenció de concretar unes línies d'acció de treball amb els mitjans encara més efectives responent a una anàlisi real del discurs periodístic al voltant de la salut mental.

Agraïments

Aquest cicle d'esmorzars que ha posat en contacte periodistes i activistes portaveus d'Obertament ha satisfet amb escreix els objectius que ens havíem fixat inicialment. Hem creat aliances i hem extret molt bons aprenentatges.

Obertament vol agrair especialment la participació de tots els professionals de la comunicació que van mostrar una actitud molt favorable per al debat i van contribuir a enriquir la nostra perspectiva de cara a properes actuacions.

D'altra banda, aquests debats no haurien estat tan productius si no hagués estat per la presència i contribució dels activistes d'Obertament que, amb el seu valuós testimoni, van posar sobre la taula les demandes sobre com polir la representació de la salut mental als mitjans.

PERIODISTES

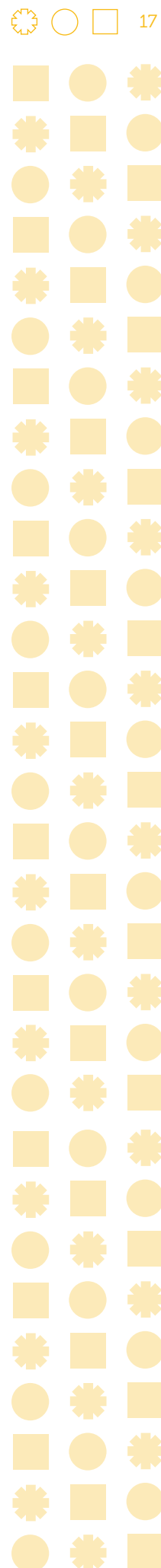
- Albert Solé**, cap de societat del diari Ara
- Diva Criado**, redactora drets humans de La Independent
- Pepa Masó**, directora adjunta d'El Punt Avui
- Amada Santos**, editora de La Independent
- Marina Force**, redactora del Portal Social.cat
- Gemma Aguilera**, redactora del setmanari El Temps
- Lluís Martínez**, director adjunt d'El Punt Avui i responsable d'El Punt Avui TV
- Lluís Reales**, director del programa Terrícoles de BTV i professor de la UAB
- Carme Parras**, periodista de La Xarxa
- Jessica Mouzo**, redactora de salut d'El País
- Beatriz Castillo**, editora de la revista Joia
- Joan Vila**, soci fundador d'El Crític i professor de la UAB
- Rosa Fernández**, redactora de societat a Europa Press
- Marta Arrufat**, reportera ENG dels Serveis informatius de TV3
- Benito Anglade**, redactor de societat a Europa Press
- Mariana Cantero**, redactora del setmanari La Directa
- Adrià Ferragut**, becari en pràctiques estudiant 4t curs Grau Periodisme URL
- Xavier Casanovas**, cap d'informatius d'Onda Cero

OBERTAMENT

- Montse Baró, David Garcia, Ana Herrero i Inocencia Moya**, activistes portaveus
- Hernán María Sampietro**, vicepresident
- Miquel Juncosa**, director
- Josep Casanova**, cap de projectes
- Laura Quinto**, cap de màrqueting i captació de fons
- Ariadna Rogero**, responsable de premsa i portaveus

SUMEM - Agència de comunicació

- Mirta Barreira**, organitzadora del cicle d'esmorzars-debat
- Sònia Cormenzana**, organitzadora del cicle d'esmorzars-debat

Organitza

Patrocinat per

Amb el suport de

Obertament

Carrer Nou de Sant Francesc, 42 baixos, 08002 Barcelona
Telèfon: 93 272 14 51
email: obertament@obertament.org
www.obertament.org

